

opløbet på Mauritius-markedet i Viborg 1531. Han har godt fat i kleresiet af »cigarrygende« storbønder og har gravet dybt i retsopgøret efter Grevefejden.

Personligt kunne jeg ønske mig, at han havde afstået fra de alenlange citater i samtidens rustikke klædedragt. Det ser autentisk ud, men er vel nærmest en undskyldning for ikke at udtrykke meningen. Appels noter er veritable bunkebryllupper, som man brugte i 1800-tallet. Heller ikke de komplicerede litteraturhenvisninger af tallotteritypen befordrer klarheden. Flere steder henviser han til en »bondeoprørsforskning«, som han ganske vist også polemiserer heftigt imod. Forskning er nu så meget sagt, men Appels bidrag udgør i det mindste en god begyndelse.

Mikael Venge

JANKEN MYRDAL & JOHAN SÖDERBERG, *Kontinuitetens dynamik. Agrar økonomi i 1500-talets Sverige*. Stockholm Studies in Economic History 15. Sthlm., Almqvist & Wiksell International 1991. – 576 s.; S.kr. 272.

Bogens måske lidt paradoksale titel markerer også dens hovedtese, at der trods regionale forandringer og forskydninger ikke fandt nogen strukturel forandring sted i det svenske landbosamfund mellem 1540 og 1640, fra Gustav Vasas velmagtsdage til trediveårskrigenes mest kritiske fase, da bondesamfundet var økonomisk og demografisk nedslidt, og da man (med Jan Lindegren) kunde forvente forandringer.

Forfatterne, Janken Myrdal og Johan Söderberg har sandelig ikke skyet nogen anstrengelse og omhu, hvad angår den møjsommelige, vanskelige og komplicerede tekniske bearbejdelse og analyse af det (lykkeligvis) meget omfattende, kamerale kildemateriale; og de har hele vejen igennem haft øjnene åbne for perspektiverne til andre dele af Europa (skønt vidt forskellige). Analyserne kan for en udenforstående være vanskeligt tilgængelige, men fordybelsen i stoffet bærer til gengæld lønnen i sig selv.

Hovedvægten lægges meget naturligt på det svenske agrarsamfunds interne struktur og på arbejds-/funktionsfordelingen fra produktions- til omsætningsstadiet. Det har på det foreliggende grundlag – og med en langt mere raffineret teknik og metode end Hans Forsell kunde betjene sig af i 1870'erne – været muligt at tegne et troværdigt og overbevisende billede ikke blot af produktionsstrukturen selv, men også af dens regionale variationer og af de forskydninger, som fandt sted i periodens løb. Særligt imponerende står i anmelderens øjne det store kapitel 10 (s. 435-87) om oksehandelen. Men det udelukker jo ikke, at man undertiden kan have sine tvivl, især om kildeanvendelsen; resultater udvindes ikke uanset kildematerialets kvalitet.

Hovedkilderne har været regnskaberne fra Elfsborgs første løsen 1571 og de heldigt bevarede serier af »tiondelängder«. Meget afhænger derfor af dette kildemateriales vidneværdi til formålet. Den bedømmes (især i kap.3) som fyldestgørende, men undertiden kan læseren alligevel have en fornemmelse af, at vurderingen kan være lidt for velvillig. Et par eksempler, der må tages med forbehold for, at anmelderen ikke kan have noget førstehåndskendskab til det komplicerede, kamerale kildemateriale, og at det næsten er for nærliggende og fristende at drage paralleller til danske forhold.

Først beregningerne af høstudbyttet i Sverige 1539-1600 (s. 112ff.) og dets regionale fordeling og forandringer over tid. Bedømmelsen af både totalhøsten, dens niveau fra år til år, dens regionale fordeling og forskydningerne i tidens løb er indgående og omhyggelig. Alligevel kan det overraske lidt, at den totale høst (såvidt grafen s. 114 kan aflæses; jf. s. 117, 119 og 121) kun skulde have udgjort 0.6-1.8 mill. td., afhængigt af klimatiske og andre vilkår.

1672 beregner rentekammeret i København »godtfolks« årlige kornforbrug til 4.5 td. eller for fattige 3.5 td. Overført til Sverige (med et indbyggertal på vel én million) vilde det give et behov på 3.5-4.5 mill. td. (hvortil kommer andre anvendelsesformål) eller omsat til svenske tøndemål 4.3-5.5 mill. td. (den danske tønde måler omtrentligt 1.23 svensk tønde; jf. s. 112 note 7). Vel befandt Sverige sig i 1500-tallet endnu i underkanten af selvforsyning; men tallene forekommer mig i hvert fald problematiske – eller skyldes forskellen svensk nøjsomhed og glubende dansk appetit?

Det andet eksempel gælder kvægskatteregistrene 1571 (s. 80ff., 100ff.), som (s. 103) sammenstilles med udenlandske kvægopgørelser, bl.a. med kvægskatteregistret fra Korsør len 1567. Forfatterne kender vel Fridlev Skrubbeltrangs indgående kritik: registrene er optaget efter efterårets slagtetid og salg af stude (hvad regeringen ikke kan have været uvidende om; men studesalgene gav jo bønderne penge på lommen). Tallene er derfor absolute minima og kan ikke overraskende kun udsige, at danske bønders kvæghold langt oversteg svenske bønders, ja selv efter decimeringen satte international rekord. Ret beset måske ikke så underligt, fordi den danske produktion og arbejdsfordelingen i fremstillingsprocessen var lagt an på masseeksport til kontinentet – i modsætning til Sverige, hvor oksehandelen (bortset fra Småland) overvejende var et internt fordelingsanliggende (kap. 10).

Komparationerne kunde sikkert med fordel drives langt videre, selvom de dog heller ikke bør forlede til en for mekanisk vurdering af de to nordiske rigers velstand. Men lad det her være nok. Hovedsummen er, at vi har fået en lærd, indtrængende og højst værdifuld analyse af den agrare udvikling i 1500-tallets Sverige; et værk, som sammen med Olle Ferns undersøgelse af de svenske adelsgodsers struktur og funktioner (1990; jf. HT 91. Kbh. 1991, s. 303f.) må komme til at stå stærkt i svensk forskning og diskussion.

E. Ladewig Petersen

SUSANNA ÅKERMAN: *Queen Christina of Sweden and her circle*. Brill's Studies in Intellectual History Vol. 21. Leiden, E.J. Brill, 1991. 339 s., 145 gylden.

Monarken, der abdicerede, men tilbragte resten af livet som evig kandidat til andre troner. Skønånden, der foretrak den store verden, men vedblev ihærdigt at blande sig i svensk politik. Konvertitten, der hengav sig mest inderligt til fritænkeriske og direkte kætterske anskuelser. Kvinden, der koketterede med at optræde som mand. Hvor er løsningen?

Susanna Åkerman har ikke Curt Weibulls eller Sven Stolpes stringente greb om dronning Christinas gådefulde skikkelse, men hendes mere svævende forklaringer befinder sig utvivlsomt nærmere den historiske sandhed. Dog noterer vi os, at hun ikke er dansken huld. Hun forveksler Hannibal Sehested og Ulfeldt,